

۹ دی را پشت سر گذاشتیم و فرصت خوبی است برای نگاه به چند کتاب با محوریت فتنه ۸۸

کاری کنیم مخالفان را به تحسین وادارد

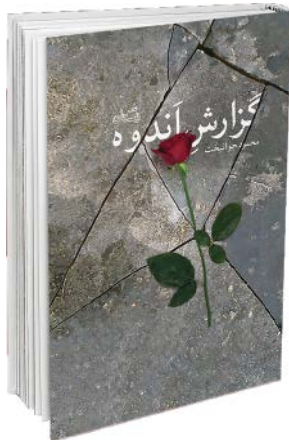

پونه فضالی

منتقد ادبی

داستان سیاسی در تعریف، گونه‌ای از داستان است که در آن زندگی شخصیت‌ها به نحوی با قدرت حاکم یا اتفاقات سیاسی مرتبط باشد. گرچه عنصر تخیل و خلاقانه بودن نوع نگاه در تعریف داستان و روایت داستانی جزو اصول محسوب می‌شود، اما داستان سیاسی هم به همان معضل داستان تاریخی دچار است. زیرا خواسته یا ناخواسته باید به بخشی از تاریخ وفادار باشد و در نتیجه گاهی از اتفاقاتی حرف بزند که مخاطب آغاز و پایان آن را می‌داند و این ممکن است از جذابیت موضوع بکاهد. در داستان سیاسی، نویسنده برای انتقال افکار و عقاید شخصیت و کنش‌های او باید به حد قابل قبولی به ویژگی‌های آن نخله فکری اشراف داشته باشد. در غیر این صورت نتیجه کار یا اثری سطحی، شتاب‌زده یا شعاری می‌شود که از ارتباط برقرار کردن با خواننده عاجز است. همچنین موضع سیاسی نویسنده نه تنها در انتخاب سوژه بلکه در نوع نگاه به آن و روایتی که انتخاب می‌کند

نیز تاثیرگذار است. در این خصوص شاید اثری را بتوان موفق‌تر ارزیابی کرد که در آن نویسنده توانسته باشد مواضع سیاسی خود را به نحوی بیان کند که حتی خواننده مخالف خود را هم به تحسین وادارد. داستان سیاسی با هر تعریفی که در مورد آن در نظر بگیریم، در ادبیات ایران و جهان سابقه‌ای طولانی دارد. اما اگر ظهور داستان و رمان را با تعریف مدرن آن، در ایران دارای سابقه‌ای صد ساله بدانیم، می‌توان گفت که رخدادها و فضاهای سیاسی همواره یکی از سوژه‌های اصلی ادبیات داستانی در کشور بوده‌اند. بر این اساس پس از پیروزی انقلاب اسلامی، از داستان‌هایی در مورد جنگ و آنها که درونمایه‌ای از ماجراهای گروهک‌های ضد انقلاب داشتند که بگذریم، اعتراضات سال ۸۸ یکی از اتفاقاتی است که توانسته دستمایه نگارش داستان‌ها و رمان‌ها شود. در ادامه نگاهی مختصر داریم به چند کتابی که پیرنگ اصلی یا یکی از پیرنگ‌های اصلی آن وقایع سال ۸۸ کشورمان است. ترتیب کتاب‌ها بر اساس تاریخ انتشار چاپ اول آنهاست.

گرفته و جوانی که از سرملال و دلزدگی وارد حرکت‌های اعتراضی شده است.

آدم‌های این داستان اغلب با چهره‌هایی که خواننده از آنها در ذهن دارد، متفاوتند. این تفاوت در فصل‌های مربوط به جنگ بیشتر مشهود است. رزمندگان‌هایی که همه با صورت‌های لاغر و زرد و نزار با ترسی که از مرگ در وجنات‌شان پیداست، در انتظار تمام شدن جنگ و برگشتن به خانه‌هایشان هستند. حتی شعارهای گل درشت و دم زدن آنها از امام حسین (ع) و کربلا نیز به نظر وصله ناجوری در متن داستان است. در این خصوص می‌توان آن را در زمره آثار ضد جنگ نیز به شمار آورد. چاپ اول این کتاب سال ۱۳۹۷ و در ۲۱ فصل و ۴۹۱ صفحه توسط نشر نیلوفر منتشر شده است.

همان همیشگی

«گمشده در غبار» هم اولین رمان فاطمه استکی است که با یک صحنه جنایی آغاز می‌شود و نوید یک داستان معمایی را به خواننده می‌دهد. دختر دانشجویی به نام پرنیزا به دنبال راز مرگ دخترعمویش، به ماجراهای سال ۸۸ می‌رسد. او با خواندن دفترچه خاطرات مینا به مسائلی پی می‌برد که مستقیماً با اتفاقات سیاسی آن روزها مرتبط است. در این اثر وجهه معمایی داستان و جنبش وقایع، بهتر از توصیفات و شکل‌دهی شخصیت‌ها از کار درآمده است. آدم‌های سیاه و سفید و خط‌کشی میان خطاکار و بی‌گناه ویژگی بارز شخصیت‌های گمشده در غبار است؛ البته با فرض این‌که بتوان گفت نویسنده توانسته است از تیپ‌سازی به ساخت شخصیت برسد.

این کتاب در هفت فصل و ۳۱۱ صفحه توسط انتشارات کتابستان معرفت در سال ۱۳۹۸ به چاپ رسیده است.

چاپ اول این کتاب را در ۱۱ فصل و ۴۰۰ صفحه انتشارات عهد مانا سال ۱۳۹۶ منتشر کرده است.

اندوه طویل

«گزارش اندوه» از زبان دانای کل روایت می‌شود و داستان مردی را تعریف می‌کند که پسرش در وقایع انتخابات سال ۸۸ دستگیر شده است و از سرنوشت او خبری نیست. روزهای به دنبال فرزند گشتن، فرصتی است تا مرد که تا آخر داستان نامش برده نمی‌شود، خاطرات و گذشته زندگی‌اش را از کودکی تا امروز مرور کند؛ مروری که به تعبیر نویسنده بازخوانی دوره ۲۰ ساله بعد از ۵۷ است. زبان گویا و روان اثر حاکی از سال‌ها تجربه محمود جوانبخت در نوشتن آثار ادبی و مستند است. او در این کتاب فاقد فصل‌بندی، توانسته است بدون وقفه خواننده را به دنبال خود بکشانند. در گزارش اندوه وقایع سال ۸۸ پیرنگ اصلی نیست، ولی داستان یک نسل است؛ نسلی که زکات عقلش، اندوهی طویل است.

چاپ اول این کتاب سال ۱۳۹۷ توسط انتشارات نیستان در ۲۵۱ صفحه منتشر و در همان سال برنده جایزه ادبی شهید غنی‌پور شده است.

پدران و پسران

ویژگی خاص «عیار ناتمام» این است که توسط دو نویسنده نوشته شده است؛ هادی معصوم دوست و خسرو شکوری فرد که در اولین رمان مشترک‌شان سراغ روایتی سیاسی رفته‌اند. داستان از چند سال قبل از انقلاب اسلامی شروع و به وقایع سال ۸۸ ختم می‌شود و زندگی دو خانواده را که سرنوشت‌شان به هم گره خورده است، روایت می‌کند. زبان غنی و محکم داستان و پرداختن صحیح به جزئیات شخصیت‌ها، توصیفات و گفت‌وگوها، از ویژگی‌های مهم این اثر است. نویسندگان ترجیح داده‌اند برای روایت خود از چند زاویه دید استفاده کنند. اما این تغییر زاویه دید از اول شخص به سوم شخص و به دانای کل و رفت و برگشت‌هایی در زمان که گاه در یک صفحه و با رفتن به هر بند (پاراگراف) اتفاق می‌افتد، بیشتر از آن‌که خوشایند خواننده باشد، ذهن او را به سمت دو نویسنده بودن کتاب سوق می‌دهد و این‌که گویا هر بند یا هر صفحه اثر یک نفر است.

عیار ناتمام داستان مبارزان ناکام است؛ مبارزانی که نسل در نسل تقریباً معلوم نیست برای چه هدفی و علیه چه چیزی می‌جنگند. مارکسیستی سرخورده، انقلابی خام، رزمندگی که منتظر تمام شدن جنگ است، سردار سپاهی که کنج عافیت

امان از دوغ لیلی

حسینعلی جعفری، نویسنده و مدرس دانشگاه که چند کتاب در کارنامه خود دارد، در اولین رمانش «دقیقا نیمه شب» در قالب داستانی اجتماعی-سیاسی مستقیم سراغ وقایع پیش آمده رفته است. داستان که از زاویه دید دانای کل روایت می‌شود، درباره مردی به نام صادق است که ناخواسته در آستانه انتخابات خرداد ۸۸ درگیر ماجراهای گوناگونی می‌شود. او که وضعیت زندگی نابسامانی دارد، با آشنایی با دختری به نام لیلی در موقعیت‌هایی قرار می‌گیرد که دائم او را به یاد خاطرات و گذشته‌اش می‌اندازد.

اما در «دقیقا نیمه شب» با وجود شروع جذابش، ما با داستانی شعارزده و از نظر شخصیت‌پردازی ضعیف مواجهیم. طرفداران جنبش سبز و طیف مقابل آنها، از اسامی افراد تا نحوه و سبک زندگی‌شان، همان تیپ آشنا را دارند. در یک داستان رئالیستی (واقعگرا) سابقه شخصیت‌ها و شکل معرفی آنها مهم است؛ اما در این اثر ما با شخصیت‌هایی تخت و کلیشه‌ای مواجه هستیم که کنش‌هایی تصادفی و ناگهانی دارند. اثری از سیر تحول و تغییر سیاسی و فکری شخصیت اصلی مشهود نیست و برای خواننده معلوم نیست این رزمندگان سابق که ۴۰ سالگی را هم پشت سر گذاشته است، چرا و به چه دلیل وارد چنین ماجراهایی می‌شود. شاید تنها نقطه قوت کتاب گفت‌وگوهای آن باشد که بار اصلی انتقال مفهوم را بر دوش کشیده و نسبت به عناصر دیگر آن، بهتر از آب درآمده است.

این کتاب در ۳۰ فصل و ۵۰۷ صفحه در سال ۱۳۹۶ توسط انتشارات سوره مهر به چاپ رسیده است.

تاب طناب دار

مهدی پناهیان در اولین رمانش «تاب طناب دار» توانسته است به خوبی نظر مخاطبان را به خود جلب کند. داستان از حدود یک ماه قبل از انتخابات ریاست جمهوری و از یک آتش‌سوزی در محیط دانشگاه و درگیری چند دانشجو با هم شروع می‌شود. در ادامه با معرفی شخصیت‌ها وارد فضای فکری آنها شده و داستان را تا وقایع بعد از انتخابات پیش می‌برد. چند راوی اول شخص برای نقل داستان و روایت هر فصل از زبان یکی از آنها، این اثر را از یک‌دستی خارج کرده است. نقطه قوت داستان شخصیت‌های خاکستری آن است. روایانی که منزله اشتباه و خطا در عقاید و افکارشان نیستند و داعیه حق مطلق بودن ندارند. گذشته از برخی ایرادات نگارشی و ویرایشی، توجه کافی به جزئیات و توصیفات و استفاده از اصل غافلگیری مخاطب، کتاب را به اثری قابل قبول در این زمینه تبدیل کرده است.

